

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมา

สำนักงานสถิติแห่งชาติ ดำเนินการสำรวจด้านอนามัยและสวัสดิการอย่างต่อเนื่องมาตั้งแต่ พ.ศ. 2517 โดยในช่วงแรกได้ดำเนินการสำรวจทุกปีจนถึง พ.ศ. 2521 และตั้งแต่ พ.ศ. 2524 – 2544 ได้ดำเนินการสำรวจทุก 5 ปี และสืบเนื่องจากรัฐบาลได้เริ่มดำเนินการโครงการหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้ามาตั้งแต่เดือนตุลาคม 2544 เป็นต้นมา ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระบบสาธารณสุขของประเทศไทย ดังนั้นกระทรวงสาธารณสุขจึงได้ขอความร่วมมือจากสำนักงานสถิติแห่งชาติ ให้มีการดำเนินการสำรวจอนามัยและสวัสดิการทุกปี ระหว่างปี พ.ศ. 2546 – 2550 โดยทางสำนักงานสถิติแห่งชาติและกระทรวงสาธารณสุขได้ร่วมมือกันปรับปรุงแบบสอบถามเพื่อให้ได้ข้อมูลที่จะเป็นประโยชน์มากยิ่งขึ้น

การสำรวจครั้งนี้เป็นการสำรวจครั้งที่ 14 โดยการสำรวจ 13 ครั้งที่ผ่านมา ดำเนินการสำรวจเป็นโครงการแยกต่างหาก สำหรับการสำรวจครั้งนี้ได้มีการปรับปรุงการสำรวจ โดยดำเนินการสำรวจพร้อมกับการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน เพื่อให้การสำรวจครอบคลุมประเด็นต่าง ๆ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้หลากหลายและกว้างขวางยิ่งขึ้น

1.2 วัตถุประสงค์ของการสำรวจ

เพื่อรวบรวมข้อมูลของประชากรเกี่ยวกับการได้รับสวัสดิการค่ารักษาพยาบาล การเจ็บป่วยและการใช้บริการสาธารณสุข การมีโรคเรื้อรังหรือโรคประจำตัว และการเข้าพักรักษาในสถานพยาบาล ตลอดจนพฤติกรรมเสี่ยงต่อการจะการเจ็บป่วย ได้แก่ พฤติกรรมการสูบบุหรี่ การดื่มสุราหรือเครื่องดื่มมีแอลกอฮอล์ ความปลอดภัยในการขับขี่/โดยสารรถ และการได้รับบาดเจ็บหรืออุบัติเหตุ

1.3 ประโยชน์

ประโยชน์ของข้อมูลที่ได้รับจากการสำรวจครั้งนี้มีดังนี้

- 1.3.1 เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานด้านสุขภาพของประชากรไทย
- 1.3.2 เพื่อใช้ในการติดตามการเปลี่ยนแปลงด้านสุขภาพ พฤติกรรมการเลือกรักษาพยาบาล ค่าใช้จ่ายในการเข้ารับบริการสาธารณสุข ตลอดจนการเข้าถึงสวัสดิการค่ารักษาพยาบาลของประชากรไทย
- 1.3.3 เพื่อใช้ในการประเมินความครอบคลุมของการสร้างหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า รวมทั้งการเข้าถึงระบบการบริการสุขภาพของประชากรไทย
- 1.3.4 เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนานโยบายด้านสุขภาพให้เกิดความเหมาะสม มีประสิทธิภาพ และตรงกับเป้าหมายของประเทศไทย
- 1.3.5 เพื่อใช้ในการคำนวณอัตราเหมาจ่ายรายหัวสำหรับกำหนดงบประมาณค่าใช้จ่ายด้านการรักษาพยาบาลในโครงการหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า

1.4 ขอบข่ายและคํารวม

ประชากรที่อยู่ในคํารวมของการสำรวจครั้งนี้ ได้แก่ บุคคลผู้อาศัยอยู่ในครัวเรือนส่วนบุคคลทั้งในเขตเทศบาลและนอกเขตเทศบาลทั่วประเทศ

ครัวเรือนที่เข้าข่ายการจําแนกน้บในการสำรวจครั้งนี้ คือ ครัวเรือนส่วนบุคคลตัวอย่างซึ่งมีรายชื่อปรากฏในบัญชีรายชื่อครัวเรือนตัวอย่างของการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2549 เดือนมกราคม – มิถุนายน พ.ศ. 2549

บุคคลที่เข้าข่ายการจําแนกน้บ คือ บุคคลผู้อาศัยอยู่ในครัวเรือนส่วนบุคคลตัวอย่าง

1.5 เวลาอ้างอิง

1.5.1 ระหว่าง 1 เดือนก่อนวันสัมภาษณ์ หมายถึง ระยะเวลาที่นับย้อนหลังจากวันสัมภาษณ์ไป 1 เดือน เช่น วันสัมภาษณ์คือ วันที่ 8 เมษายน 2549 “ระหว่าง 1 เดือนก่อนวันสัมภาษณ์” คือ ระหว่างวันที่ 8 มีนาคม – 7 เมษายน 2548

1.5.2 ระหว่าง 12 เดือนก่อนวันสัมภาษณ์ หมายถึง ระยะเวลาที่นับย้อนหลังจากวันสัมภาษณ์ไป 12 เดือน เช่น วันสัมภาษณ์คือ วันที่ 8 เมษายน 2548 “ระหว่าง 12 เดือนก่อนวันสัมภาษณ์” คือ ระหว่างวันที่ 8 เมษายน 2547 – 7 เมษายน 2548

1.6. คำจำกัดความ

1.6.1 สวัสดิการการรักษาพยาบาล

หมายถึง สวัสดิการที่ได้รับเกี่ยวกับค่ารักษาพยาบาลเมื่อเจ็บป่วย ได้แก่ ค่ายา ค่าห้องพักในสถานพยาบาล รวมถึงค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับอุปกรณ์เครื่องใช้ วัสดุที่ใช้ทำหน้าที่แทนอวัยวะที่ประสบอันตรายซึ่งรัฐบาลหรือเอกชนเป็นผู้ให้ ได้แก่ สวัสดิการจากบัตรประกันสุขภาพ (บัตรทอง) ประกันสังคม/กองทุนเงินทดแทน สวัสดิการข้าราชการ/ข้าราชการบำนาญ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ การประกันสุขภาพกับบริษัทประกัน สวัสดิการจัดโดยนายจ้าง และอื่น ๆ

1.6.2 ป่วยหรือรู้สึกไม่สบาย

หมายถึง การป่วยทุกชนิดตั้งแต่ป่วยเล็กน้อย จนกระทั่งถึงป่วยหนัก และรวมถึงการที่รู้สึกตัวว่าไม่สบายด้วย

1.6.3 กิจกรรมประจำวัน

หมายถึง กิจกรรมที่ต้องทำเป็นประจำทุกวัน เช่น การปฏิบัติงานอาชีพ การเรียนหนังสือ การทำงานบ้าน การดูแลตนเอง การเรียน การเล่น (ของเด็ก) เป็นต้น

1.6.4 ซื้อยากินเอง

หมายถึง การซื้อหรือหายาแผนปัจจุบันมาเพื่อบำบัดรักษาด้วยตนเอง การซื้อยากินเอง รวมถึงการซื้อยาจากร้านขายยาซึ่งในร้านอาจมีเภสัชกรแนะนำหรือไม่ก็ตาม การที่ผู้ปกครองซื้อยามารักษาเด็ก และการซื้อยาโดยเคยรู้ชื่อยาจากหมอ

1.6.5 สถานิอนามัย/ศูนย์บริการสาธารณสุข

หมายถึง หน่วยบริการสาธารณสุขระดับตำบลหรือระดับหมู่บ้านทั่วไปที่อยู่ใกล้ชุมชนชนมาก ที่สุด ครอบคลุมประชากรประมาณ 1,000 – 5,000 คน การให้บริการจะเน้นการส่งเสริมสุขภาพ ป้องกันโรค และรักษาพยาบาล โดยสถานิอนามัยจะตั้งอยู่นอกเขตเทศบาล ส่วนศูนย์บริการสาธารณสุขจะตั้งอยู่ในเขตเทศบาลและกรุงเทพมหานคร

1.6.6 ศูนย์สุขภาพชุมชน

หมายถึง สถานพยาบาลปฐมภูมิ (Primary Care Unit หรือ PCU) ที่พัฒนาภายใต้โครงการสร้างหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า ที่ได้รับมอบหมายให้เป็นสถานพยาบาลใกล้บ้าน ใกล้ใจ ประจำครอบครัว ประชาชนโดยต้องมีความพร้อมในการให้บริการทางการแพทย์และสาธารณสุขที่ประยุกต์ทั้งทางการแพทย์ จิตวิทยาและสังคม ทำหน้าที่ให้บริการทั้งส่วนที่เป็นการรักษาพยาบาล การส่งเสริมสุขภาพ การป้องกันโรค และการฟื้นฟูสภาพที่เป็นลักษณะการให้บริการแบบผู้ป่วยนอก การให้บริการที่บ้านและบริการในชุมชน ไม่รวมบริการที่ต้องใช้ความเชี่ยวชาญเฉพาะ ตั้งอยู่ในที่สามารถเดินทางไปใช้บริการได้สะดวกภายใน 30 นาที มีบุคลากร เครื่องมือ อุปกรณ์ และการจัดการตามเกณฑ์มาตรฐาน มีประชากรที่ขึ้นทะเบียนที่ชัดเจน และรับผิดชอบดูแลประชากรไม่เกิน 10,000 คนต่อหน่วย โดยการจัดการอาจจัดบริการเป็นหน่วยบริการปฐมภูมิที่เป็นสถานพยาบาลเดียว หรือจัดเป็นเครือข่ายบริการปฐมภูมิที่มีหน่วยบริการย่อยรวมกันให้บริการ

1.6.7 โรงพยาบาลชุมชน

หมายถึง หน่วยบริการสาธารณสุขที่ให้บริการด้านการแพทย์และสาธารณสุขระดับอำเภอหรือกิ่งอำเภอ มีเตียงสำหรับผู้ป่วยตั้งแต่ 10 เตียงขึ้นไปจนถึง 150 เตียง ครอบคลุมประชากรตั้งแต่ 10,000 คนขึ้นไป มีแพทย์และเจ้าหน้าที่สาธารณสุขอื่น ๆ ปฏิบัติงานประจำ การให้บริการจะเน้นหนักในการรักษาพยาบาลมากกว่าสถานบริการในระดับต้น

1.6.8 โรงพยาบาลทั่วไป

หมายถึง โรงพยาบาลที่ตั้งอยู่ในระดับจังหวัดหรืออำเภอขนาดใหญ่ มีขนาดและจำนวนเตียงผู้ป่วยตั้งแต่ 200 – 500 เตียง

1.6.9 โรงพยาบาลศูนย์

หมายถึง โรงพยาบาลในระดับจังหวัดที่มีขนาดเกิน 500 เตียงขึ้นไป และมีแพทย์เฉพาะสาขาต่าง ๆ ครบถ้วน

1.6.10 การเข้าพักรักษาตัวในสถานพยาบาล

หมายถึง การที่ผู้ป่วยต้องนอนค้างคืนในสถานพยาบาลเพื่อรักษาตัว

16.11 โรคเรื้อรัง

ตามนิยามที่กระทรวงสาธารณสุขใช้มี 2 นิยาม คือ

โรคเรื้อรัง คือ ภาวะเจ็บป่วยเรื้อรัง ที่ไม่ติดต่อหรือภาวะที่เกิดจากความเสื่อมของร่างกายตามอายุ ส่วนใหญ่จะไม่มีสาเหตุที่แน่นอน มีปัจจัยเสี่ยงหลายอย่าง มีระยะเวลาพักตัวของโรครวมถึงระยะเวลาของการดำเนินโรคที่ยาวนาน ไม่ติดต่อโดยทางสัมผัส สามารถทำให้เกิดความพิการหรือการทำงานที่ผิดปกติของร่างกาย และรักษาไม่หาย

โรคเรื้อรัง คือ ภาวะที่มีความผิดปกติหรือเบี่ยงเบนไปจากปกติของร่างกาย เป็นภาวะที่เป็นอย่างถาวร ทำให้เกิดความพิการ เกิดจากความเปลี่ยนแปลงทางพยาธิสภาพที่ไม่สามารถรักษาให้กลับคืนเป็นปกติได้ ผู้ป่วยที่อยู่ในภาวะนี้ต้องการการกายภาพบำบัดหรือการปรับตัวสำหรับภาวะนี้ นอกจากนั้นยังต้องการรักษาติดตามดูแลในระยะยาว

รวมทั้ง**โรคประจำตัว**ที่สามารถรักษาหายได้ แต่ถ้ารักษาติดต่อกันนานเกิน 3 เดือนแล้วยังไม่หาย ยังต้องรักษาต่อไป ให้ถือว่าเป็นโรคเรื้อรัง

1.6.12 บุหรี่

ในพระราชบัญญัติยาสูบ พ.ศ. 2509 หมายถึง ยาเส้นหรือยาเส้นปรุง ไม่ว่าจะมียาแห้งหรือยาอัดเจือปนหรือไม่ ซึ่งมวนด้วยกระดาษหรือวัตถุที่ทำขึ้นใช้แทนกระดาษหรือใบยาแห้งหรือยาอัด

ประเภทบุหรี่ในการสำรวจครั้งนี้ ได้แก่ บุหรี่ของผลิตในประเทศ บุหรี่ของผลิตจากต่างประเทศ บุหรี่มวนเองหรือบุหรี่ที่ไม่ได้ผลิตจากโรงงานยาสูบและอื่น ๆ เช่น ซิการ์ ไปป์ เป็นต้น

พฤติกรรมการสูบบุหรี่ ได้แก่

1. **สูบ** หมายถึง ปัจจุบันสูบบุหรี่ โดยแบ่งออกเป็น

- **สูบเป็นประจำ** หมายถึง การสูบอย่างสม่ำเสมอเป็นประจำทุกวัน โดยที่บางวันอาจมีโรคหรือเจ็บป่วยทำให้ต้องงดสูบบุหรี่ชั่วคราว

- **สูบนาน ๆ ครั้ง** หมายถึง มีลักษณะการสูบไม่สม่ำเสมอ หรือกำหนดระยะเวลาที่แน่นอนไม่ได้ หรือไม่ได้สูบเป็นประจำทุกวัน

2. **ไม่สูบแต่เคยสูบ** หมายถึง ปัจจุบันไม่สูบบุหรี่แต่ในอดีตเคยสูบ โดยแบ่งออกเป็น

- **เคยสูบเป็นประจำ** หมายถึง ในอดีตเคยสูบบุหรี่อย่างสม่ำเสมอเป็นประจำทุกวัน

- **เคยสูบนาน ๆ ครั้ง** หมายถึง ในอดีตเคยสูบบุหรี่ โดยมีลักษณะการสูบไม่สม่ำเสมอ หรือกำหนดระยะเวลาที่แน่นอนไม่ได้ หรือไม่ได้สูบเป็นประจำทุกวัน

3. **ไม่สูบและไม่เคยสูบ** หมายถึง ไม่สูบบุหรี่ทั้งในอดีตและปัจจุบัน

1.6.13 **สุราหรือเครื่องดื่มมีแอลกอฮอล์**

หมายถึง เครื่องดื่มที่มีส่วนผสมของแอลกอฮอล์ เช่น สุราแม่โขง แสงทิพย์ หงษ์ทอง สุรา 28 ดิกรี สุราขาว กระแช่ สาโท บรันดี ไวน์ วิสกี้ เบียร์ เป็นต้น

1.6.14 **เข็มขัดนิรภัย**

หมายถึง เข็มขัดในรถยนต์ ที่ผู้ขับขี่รถยนต์และผู้โดยสารใช้สำหรับรัดตัวเองไว้กับพนักพิงของเบาะรถยนต์ หากเกิดอุบัติเหตุจะช่วยป้องกันให้เกิดการกระแทกน้อยลง และผู้ขับไม่หลุดกระเด็นออกนอกรถได้ง่าย

1.6.15 **หมวกกันน็อคหรือหมวกนิรภัย**

หมายถึง หมวกที่ใช้สำหรับสวมในขณะขี่หรือโดยสารรถจักรยานยนต์ เพื่อป้องกันไม่ให้ศีรษะได้รับการกระแทกอย่างรุนแรงเมื่อประสบอุบัติเหตุ

1.6.16 **การได้รับบาดเจ็บหรือประสบอุบัติเหตุ**

หมายถึง การที่ร่างกายเกิดบาดเจ็บหรือเจ็บปวดอันเนื่องจากเหตุภายนอก หรือจากเหตุที่เกิดขึ้นโดยไม่คาดคิด เช่น เกิดจากอุบัติเหตุรถชน ตกต้นไม้ ถูกของมีคมบาด การต่อสู้ การถูกทำร้ายร่างกาย และเหตุการณ์รุนแรงต่าง ๆ